

МАТЕРИЈАЛИ/MATERIALS

УДК: 091=512.161:271.2(497.781)"1871"

Викторија АЛЕКСОСКА

Стојанка КЕНДЕРОВА

Софиски универзитет „Св. Климент Охридски“ – Софија, Р. Бугарија

СУЛТАНСКИ ФЕРМАН ОД 1871 ГОДИНА ЗА ЦРКВАТА „Св. НИКОЛА“ ВО СЕЛО БРЖДАНИ - КИЧЕВСКО

Селото Брждани е едно од најголемите села во Кичевско. Во османскиот период од историјата, тоа спаѓа административно кон *нахијата* (збирна селска општина) Кичево. Самиот град Кичево и Кичевијата паѓа под османска власт кон крајот на XIV век и тоа во 1385 година. Веднаш по освојувањето градот е претворен во воен и административен центар.¹ Кичевската нахија во XV и до втората половина на XVI век спаѓа во составот на Паша санџакот, додека пак по втората половина на XVI век, најдоцна до 1553 година, таа се наоѓа во составот на Скопскиот санџак.

Селата од Горно Кичево биле мали, а исто така и оние од Горна Копачка. Според патеписот на Васил К'нчов, Брждани е едно од поглавните села од Кичевско. Тоа се наоѓа на југозапад од градот, во долината на Долна Копачка, а во 1983 година имало околу 450 жители христијани. Мажите заминувале во туѓина како дограмации. Имало училиште и убава црква.²

Следниот автор, кој ни претставува подетални информации за селото, е Томе Смиљаниќ. Тој пишува за населбите и потеклото на на-

¹ Повеќе за Кичево низ османскиот период може да видите во: Душан Ристоски, *Кичево и Кичевско низ историјата*. ЕЛС – Општина Кичево. (Скопје: НИП „Ѓурѓа“, 1998); Викторија Алексоска, *Кичевската нахија според извори на османски јазик (XV-XVII век)* (престојно издание).

² Васил Кънчов, *Македония. Пътеписи*. Съставител Маргарите Василева. (София: Академично издавателство „Проф. Марин Денисов“, 2000), 488. Овој автор ги опишува накратко и селата Орланци, Бранештица, Карбуница и Попоец.

селението во Кичевијата во почетокот на XX век и забележува дека селото е на левата страна од Бржданска Река, на високата речна тераса. Нивите се по крчевините и во речните долини под селото. Називи на шумите се следниве: према Јудово Пресlop, а према Деборци и село Турје Горчмајнца, Свински Задел, Рамен Лаз и Манастир. Преку реката се Осој и Кремен, а спрема Видрани Мали Красје. Нивите се околу селата: Равен, Равни Врв, Селска Нива, Прзголи, Бешко'а, Ливада и Ву Двора; видите се: Горно и Долно Мало во селото и Манастирски Извор кај рушевината на манастирот.

Куќите се на стрмни падини. Во почетокот на XX век, имало 70 куќи на православни Брсјаци. Мислат дека се доселени од охридскиот крај, од селото Брежана, па името малку го преврtele.

Старото село било на Селце, каде се и т.н. „латински гробишта“. Кога го раскопале гробот, велат дека нашле покрај черепот на умрениот и стомна. Рувче Аврамович Милески нашол кај Горчмајница плоча со натпис и слика. Кажуваат дека водата од Горчмајница била „донасена“ со водоводот до манастирот. Кога манастирот бил под опсада, Турците пронаоѓаат вода со помош на една жедна мазга која ја осетила водата и со нозете копала.³

Главни родови во селото Брждани се следните: Шуниковци (5 куќи), Милевци (5 к.), и Василевци (5 к.), слават Св. Никола, а старите се – Ликовци (2 к.), Трпевци (3 к.), Грловци (Дојчиновци, 8 к.), Петковци (4 к.), Николовци (7 к.), Андревци (3 к.), Пауновци (2 к.), Љупевци (6 к.), Гутевци (3 к.), сите ја слават Св. Никола и старите се или од селото Брежани кај Охрид, или кај Дебар. Точно не го знаат потеклото. – Манчевци (13 к.), Св. Никола, од Свињишта. – Мијаковци (4 к., Св. Никола) се по потекло од мијаците.⁴

Црквата во село Брждани се вика „Св. Никола“ и се наоѓа во прекрасна природа. Во врска со оваа црква, зачуван е еден документ напишан на османски јазик.

Документот којшто го претставуваме е *ферман* (заповед) на султан Абдул Азиз (1861-1876) и е најраниот познат османски документ за селото. Тој е уплатен до управителот на *вилаетот* Солун (Селаник) и до други високи функционери, меѓу кои и *наиб* (заменик кадија) и *муфтијата* на Кичево. Со него се овозможува да се изгради разрушената црква во село

³ Томе Смиљанић, „Кичевија“, Насеља и порекло становиштва. Кљига 28, уредио д-р Јован Ердељановић (Београд : Српска краљевска академија, 1935), 453

⁴ Исто, 451- 452.

Брждани, каде точно се почитуваат досегашните нејзини димензии, претставени во лакти (зира),⁵ да не се пречи во овој процес и да не се врши насилиство над населението. Специјално е одбележано дека таа не се наоѓа во муслуманското маало, како и во границите на вакифот.

Слика 1. Црквата св. Никола во с. Брждани, Кичево.

Ферманот е издаден на 16 јули 1871 г. во Константинопол (Истанбул) по испратената молба до султанот од валијата на Солун, како и по дадена молба и извештај од страна на грчкиот патриарх . Во тој период во духовен однос, градот Кичево со казата спаѓал во Дебарската епархија која што била под грчка духовна власт.⁶

⁵ Лакот (зира) - мерна единица за димензии; во градежништвото = околу 75 см.

⁶ Во декември 1872 година, Дебарската епархија упатува молба за присоединување кон формираната во 1870 година Бугарска Егзархија. Во текот на летото на 1874 година од страна на епархијата се направени нови тврдења во кои е изразена желбата на мнозинството да се смета за дел од егзархиската канцеларија. Кон Егзархијата припаѓало целото население на Дебарската каза (околија; општина) и 54 села од Кичевската каза, додека останатите 25 села сакале да се задржи грчката духовна власт. Во почетокот на 1875 година овие 25 села останале до моментот верни на Патријаршијата, составуваат *мазхар* (колективна изложба) за пристапување кон Егзархијата. Фактички целата епархија, со исклучок на Кичевскиот манастир, заземен од грчкиот владика после заточението во Света Гора во септември 1874 година на отец Кузман - игумен на манастирот, се потчинува на егзархиската канцеларија. На 9 мај 1875 година егзарх Антим упатува владина наредба до управувањето на *вилаетот* за спроведување на анкети (*истилјам*) во Дебарска епархија, кои се одржуваат во текот на летото на истата година. Според резултатите само две села во

Султанските фермани претставуваат документи кои имаат најсложена структура. Исполнети се со многу шаблони изрази, епитети на арапски јазик, за кои при превод се налага да се бараат различни синоними. Потекнуваат од највисокото владејачко тело во империјата, *Диванот*, предводен од султанот. Тие се издаваат во негово име и се однесуваат на сите прашања на империјата - политички, административни, финансиски, воени, итн. Истите се одликуваат со целост и совершенство во композициски, лингвистички и калиграфски однос. Карактеристичен белег, кој им дава валидност е султанската *тугра* (монограмно вплетено име на владеачкиот султан), пишувана најпоследна, но поставена на почетокот на документот како почит кон султанската институција.⁷

Ферманот којшто го претставуваме е прилично оштетен. На некои места зборовите и изразите кои сме ги прочитале, бидејќи истите се дел од шаблони изрази, се поставени во прави загради ([ ]). Во прави загради со три точки [...] сме ги поставиле и случаите кога не сме успеале да го прочитаме зборот.

Во продолжение е прикажан оригиналниот документ, со превод на бугарски, а потоа и на македонски јазик. Преводот на ферманот од османски на бугарски јазик, како и белешките кон преводот, се направени од проф. д-р Стојанка Кендерова од Софија во јули 2018 година. Дополнително Викторија Алексоска направи превод од бугарски на македонски на нејзиниот превод во септември 2018 година. Ферманот е претставен и даден за разработка од страна на претставници од месната заедница на црковниот одбор на црквата „Св. Никола“ од село Брждани, на чело со Трајче Јанески на почетокот на 2018 година. Благодарност до нив за дозволата и правото да го објавиме истиот.

Интересен податок на кој наидов при посетата на црквата „Св. Никола“ во село Брждани, во септември 2018 година, е каменот кој се наоѓа на средина на подот во внатрешноста на црквата. На него пишува „Ц. Свети Никола 1872. Се. Бр“. Тоа всушност се совпаѓа со датумот на издавање на ферманот, напишан и испратен во 1871 година, со што наредната година веќе е поставен овој камен како белег на изградувањето на разрушената црква.

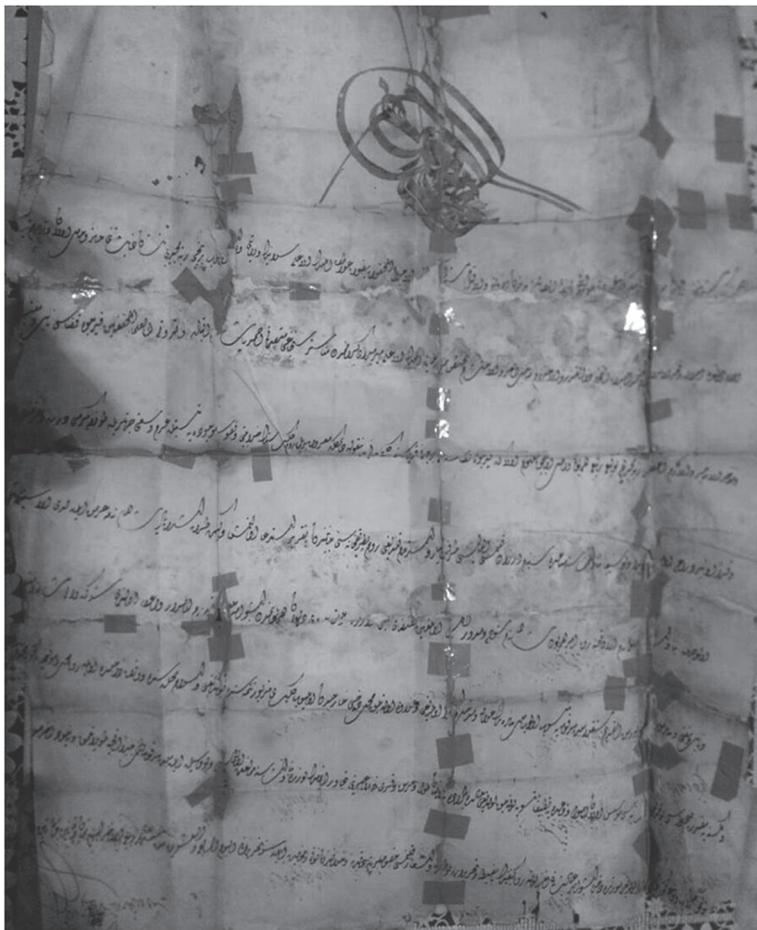

Дебарската каза и 20 куќи во градот се искажуваат за грчката црква. По ред причини, сепак до 1878 година Дебарската епархија не добива егзархиски митрополит. Повеќе за ова прашање и извори за него може да се види во Зина Маркова, *Българската екзархия 1870-1879*. (София: БАН, 1989), 96-97.

⁷ Борис Недков, *Османотурска дипломатика и палеография*. Т. I. (София: Наука и изкуство, 1966). 127-144.

Слика 2. Камен кој се наоѓа во црквата св. Никола во с. Брждани

Слика 3. Ферман од село Брждани, Кичевско – 1871 година.

عبد العزيز خان شاه بن محمود المضفر دائما

{1} دستور مکرم مشیر مفہم [نظام العالم] مد[بر][امور الجمهور بالفكر الثاقب متمم] مهام الانام بالرأى الصائب ممهد بنیان الدولت والاقبال مشیر [ارکان السعادت و] الاجلال المحفوف بصنوف عواطف الملك الاعلى سلانیک ولایتی والیسی اولوب برنجی رتبه مجیدی نشان ذیشانی حائز وحامل اولان وزیرم صبری پاشا {2} ادام الله تعالى اجلاله وفخر الامراء الكرام معتمد الكباء الفخام ذو القدر والاحترام صاحب العز والاحتشام المختص بمزيد عنایت الملك الاعلى میر میران کرامدن مناسنر سنجاغی متصرف احمد پاشا [دام] اقباله وقدوت العلماء المحققین قیرچوہ قضائی نائب ومقتیسی {3} ومفاخر الاماجد والاکارم اعضای زید مجدهم توقيع رفیع همایونی واصل اولیجق معلوم اولا که قیرچوہ قضائیه [تابع] برجانی قریه سنه کائن آی نیقوله دیمکله معروف بر باب روم کلیساسنک خرابیتی ونفوس موجوده یه نسبتلہ عدم وسعتی جهتار یله طولاً یکرمی درت وعرضًا اون التي {4} وقدًا اونبر ذراع اولمق [...] وتوسيعاً بنا وانشائیه مساعدہ سنیه م ارزان فلنسی الوالیسی طرفدن نیاز واسترحام فلاندیغی روم پطريقخانه سی جانبدن با تقریر استدعا اولنمش وکیفتی طرف اشرف پادشاهانه مه عرض ایله لدی الاستیدان {5} اولوجهله بنا وانشا[سن]ه رخصت] ملوکانه م ارزان فلنہ رق امر همایون شاهانه م سنوح وصدور ایلسی اولمغین مقتضای [منیفی] اوزره رخصتی [حاوی] دیوان همایونمدن اشبو امر جلیل القدرم اصدار واعطا اولندی سز که والی مشار ومتصرف {6} ونائب ومقتی وسائل موئی [الیهم] مزبور من القديم مستقرأ ملت مرقومه یه منسوب اولوب ملل سائزه نک علاقه ودخل واشتراکی اولمدیغی و[...] اولنه جق محل دخی خارجن اولمیوب کلیسائی مزبور تتمه سنه بولندیغی واسلام محله سنه ووقف داخلنده او لمیه رق محل وموقعجه یه کوره محذوری {7} وکمسنه یه مفتر صحیحه سی بولندیغی [...]. سانه سی مؤسس اولان اصول وفاعدہ یه تطبیقاً نسویه اولنہ جق اولدیغی حالده بالآخره با اقتضا طول وعرض وقى ذراعیسیرینی تجاوز ایتممک اوزره بنا وانشائیه ممانعت اولنمامسی وبو وسیله ایله ملت مرقومه دن جبراً اقچه طپلانلمق ویاخود اخر صورته هر {8} [...] اولنمق حالدن وقوعه کوتوریلمک [...]. اولدیغی صورتنه دخی اشبو امر عالیشانم اخذ اولنہ رق کیفیتک با مضبطه وتحریرات [...] وشعار فلنسی خصوصلرینه دقت وخلافتن توّقی ومجانتی ایلیه سز تحریراً فی اليوم السابع والعشرين من شهر ربیع الآخر لسنہ ثمان وثمانين ومائين والف

Превод на ферманот на български език:

**[СУЛТАНСКА ТУГРА]:
АБДУЛ АЗИЗ ХАН, ШАХ, СИН НА МАХМУД, ВИНАГИ ПОБЕДО-
НОСЕЦ**

Благороден министър, превъзходен съветник, уредник на света, ръководещ с проницателен ум народните дела, завършващ с правилно мнение работите на хората, строител на сградата на щастието и благополучието, съветник на стълбовете на щастието и величието, обкръжен с многото милости на всевишния владетел, *валия на вилаета Селяник*, притежател и носител на прославения орден „Меджидийе“ първа степен, мой *везир* – Сабри паша, нека Всевишният продължи неговото величие, и гордост на благородните и достойни за доверие управители, притежател на сила и уважение, честит и славен, удостоен с многото милост, височайши владетел, един от моите благородни *емири* – Ахмед паша, *мутасарръф* на *санджака* Битоля, нека продължи неговото благополучие, и пример за подражание сред правдивите учени-богослови, *наиб и мюфтия на казата Кърчова*, [както] и прославените и благородни членове, нека се увеличава тяхната слава, когато пристигне височайшият ми знак, да бъде известно следното:

Православната църква, известна под името „Свети Никола“, наричаща се в село Бръждани, [спадаща] към казата Кърчова, е разрушена. Предвид [на размерите ѝ]: дължина 24 лакти, широчина 16 лакти и височина 11 лакти, тя е недостатъчна като пространство за нариращото се [там] население. [Представена] е от страна на *валията* просбба, а от страна на Гръцкия патриарх е подадена молба с доклад за височайшето ми разрешение за нейното построяване и изграждане, като бъде разширена. На основание на доклада по [този] въпрос, пред моята височайша императорска особа се поисква разрешение за нейното построяване и изграждане, за [което е нужно] да се издаде височайшата ми султанска заповед. Съгласно изискването, от султанския ми Диван се издаде и връчи настоящата заповед от висок ранг.

Вие, които сте, споменатите *валия*, *мутасарръф*, *наиб*, *мюфтия* и другите, тъй като [редът], относящ се до споменатата народност, е установен още от някога, а останалите народности не проявяват участие и намеса, и тъй като [определеното] място не е извън пределите [на селото], а споменатата църква се намира в неговото продължение и не е в мюсюлманската *махала* [нито в границите] на *вакъфа*, а мястото и местоположението ѝ е ограничено и [...]. Като се спазват [установените]

правило и ред от страна на нейния строител, да не се превишават размерите ѝ на дължина, широчина и височина. Да не се пречи за нейното построяване и изграждане, като не се упражнява насилие над споменатата народност, не се събират пари или не се върши друг вид насилие. Когато се получи настоящата ми височайша заповед, да се оповести [заглавията] в нея въпрос чрез протокол и писмено изложение. Да се пазите и въздържате от действия, противни на тяхното съдържание.

Написано на 27-ия ден от месец *ребиюлахър* на 1288 [16 юли 1871] година.

В резиденцията на добре заститения Константинопол.

Превод на ферманот на македонски јазик:

[СУЛТАНСКА ТУГРА]:

АБДУЛ АЗИЗ ХАН, ШАХ, СИН НА МАХМУД, СЕКОГАШ ПОБЕДОНОСЕЦ

Благороден министер, врвен советник, уредник на светот, оној кој ги раководи со остроумен ум народните дела, кој ги завршува со правилно мислење работите на луѓето, градител на зградата на среќата и благосостојбата, советник на столбовите на среќата и величието, опкружен со многуте милости на Севишиот владетел, *валија⁸* на *вилааетот* Селаник⁹, носител на прославениот орден „Меџидие“ прв степен, мој *везир* - Сабри паша, нека Севишиот го продолжи неговото величие и гордост на благородните и достојни за доверба управители, сопственик на сила и почит, честит и славен, удостоен со многу милост, висок владетел, еден од моите благородни *емири* - Ахмед паша, *мутасариф¹⁰* на *санџакот* Битола, нека продолжи неговата благосостојба, и пример за подражавање меѓу праведните научници-богослови, *наиб* и *муфтија* на казата Крчова, [како] и прославените и благородни членови, нека се зголемува нивната слава, кога ќе пристигне високиот мој знак да се знае следново:

Православната црква, позната под името „Свети Никола“, која се наоѓа во село Брждани [кое спаѓа] кон казата Крчова, е разрушена. Предвид [на нејзините димензии]: дължина 24 лакти, широчина 16

⁸ Валија - управител на административно-територијална област *вилаает*.

⁹ Селаник - Солун

¹⁰ Мутасариф - управник на административно-територијална област *санџак* - подделба на *вилааетот*.

лакти и височина 11 лакти, таа е недоволна како простор за население-то кое се наоѓа [таму]. Од страна на *валијата* [претставена] е молба, а од страна на грчкиот патријарх е поднесена молба со извештај за мојата висока дозвола за нејзиното градење и изградба, како ќе биде прошириена. Врз основа на извештајот по [ова] прашање, пред мојата висока императорска особа се побара дозвола за нејзиното градење, за [што е потребно] да се издаде мојата висока султанска заповед. Според побараното, од мојот султански *Диван* се издаде и врачи следната заповед од висок ранг.

Вие, којшто сте, споменат *валија*, *мутасариф*, *наиб*, *муфтија* и другите, бидејќи [редот], кој се однесува до споменатата народност, е основан уште од некого, а останатите народности не пројавуваат учество и мешање, и бидејќи [определеното] место не е надвор од границите на [селото], а споменатата црква се наоѓа во неговото продолжение и не е во муслиманската *махала* [ниту во границите] на *вакифот*, а местото и локацијата е ограничено и [...]. Да се запазат [утврдените] правила и ред од страна на нејзиниот градител, да не се надминуваат димензиите на нејзината должина, широчина и височина. Да не се попречува на нејзиното градење и изградба, да не се извршува насилиство над споменатата народност, не се собираат пари или не се прави друг вид на насилиство. Кога ќе се добие оваа моја висока заповед, да се објави во неа прашање преку протокол и писмена изјава. Да се пазите и воздржувате од акции што се спротивни на нивната содржина.

Напишано на 27-тиот ден од месец ребијулахир на 1288 [16 јули 1871] година.

Во резиденцијата на добро заштитениот Константинопол.